

JEDL S CHUTÍ, OČI TROCHU LEPŠÍ

Jana Šrámková

Mohutná osvěta v relativně mladém oboru paliativní péče se výrazně propisuje také do umění. V „popularizaci umírání“ se poslední roky angažuje jak výtvarné umění a divadlo, tak především film a literatura na škále od dokumentu po rafinovanou fikci, od naturalismu po romantizaci či zahalení smrti do metafor. Kam asi patří švédský román, který má v názvu tah jeřábů a na obálce pastelový akvarel? Jenže není právě troška patosu a „dobrý konec“ po celém tom dlouhodobém vypětí způsobem, jak zachytit podstatu umírání nejpřesněji?

Prvotinu Lisý Ridzénové, která se s astronomickými projevy stala ve Švédsku čtenářskou knihou roku 2024, inspirovaly záznamy, které si o autorčině dědečkovi vedla v závěrečné fázi života pečovatelská služba. Takové záznamy prokládají i vyprávění devadesátiletého Boa, který žije ve svém domku na švédském venkově a už o sebe nezvládá pečovat. Několikrát denně provedený lakonický zápis udává, kdo z terénních ošetřovatelů návštěvu vykonával, jaké úkony proběhly, co Bo snědl, co je třeba dořešit. Dvě tři věcné věty slábnoucí vyprávěčův hlas místy podpoří, místy mu oponují, každopádně nabízejí stručnou, spolehlivější, ale jistě ne pravdivější verzi jeho odcházení.

Bo ve svých posledních měsících nejen slábne, zapomíná, ztrácí rovnováhu a chuť, ale také prožívá stavy dezorientace, hněvu a přestává ovládat močení. Přesto tělesné projevy stárání nestojí ve středu vyprávění, jsou zmiňovány spíše jako průvodič, který starce unavuje a mnohdy frustruje, přesto není podstatou věci. Navíc pečovatelé — jmenujme tady ráznou, empatickou, ale nementorující Ingrid jako skutečnou hrdinku celého románu — berou tyto obtíže za tak normální, až to přijme i vyprávěč a s ním čtenář.

Co je tedy zápletkou, co se ještě odehrává v postavě, která kromě návštěv pečovatelů převážně spí? Vědomím i spánkem se prolínají vzpomínky na milovanou ženu, synovo i vlastní dětství, Bo si volává s jedním kamarádem a z posledních sil

Lisa Ridzénová
Jeřábi táhnou na jih
přeložila Linda Kaprová
Host, Brno 2025
360 stran

venčí psa. Dá se z něčeho takového postavit román na tři sta padesát stran? S přehledem. Opakování denní rutiny a útržky vzpomínek působí jako pomalý vír, který čtenáře stahuje níž a níže do úzkého oka existence.

Největší emoce vzbuzuje pes Sixten, kterého chce syn odvézt, protože na něj otec už nemá sílu. Ale jakkoli má samozřejmě pravdu, jiná pravda se Boovi opírá nepřetržitě v posteli o stehno, pes je poslední, kdo s ním sdílí dny, koho se může dotýkat. Propast nepochopení se rozevírá a pozornost přechází právě na postavu syna Hanse, který péči o otce řídí, nakupuje a jezdí za matkou, která žije v Alzheimer centru a dávno je oba nepoznává, jenže není vřelá povaha a mezi muži visí napětí a nepochopení.

Právě v tom spočívá síla románu, všechno tu spíše visí ve vzduchu, než by se verbalizovalo a rozehrálo. Na to by musel mít vyprávěč víc síly, teď sice hodiny

rozvažuje, ale další zavření očí myšlenku vymaže a on stojí znova na začátku. Jak to dát synovi do slov teď, když mu to nešlo nikdy dřív, když od toho tu byla matka? Není náhodou Bo přece jen po otci? A není po otci Hans? A je spíše nevýhoda, že už věci nejdou měnit, nebo je vysvobozením, že přes vyčerpávající přítomnost zůstává pod povrchem nezměnitelné aspoň to, co tam odjakživa nevyslovené bylo?

Jeřábi nevykreslují odchod ze světa archetypálně, jako poetickou životní bilanci a efektní odchod, jako v novele *Poslední den Nilse Vika* norského Froda Gryttena, kterou jsem recenzovala o tři čísla *Hostu* zpátky. Nils je také nemluvný venkovan, teď zbyl sám, síly docházejí, je čas. Ráno po sobě spálí matraci a vydá se na poslední plavbu fjordem, novela končí, když vyjíždí na otevřené moře. Boova pečovatelská Ingrid se tomu ale přes rameno ušklibne: a co tam? Lidi neumírají na opuštěném fjordu, ale ztrátou mozkových funkcí, zástavou dýchání, nereagujícími zornicemi! Zrovna tak oslabení schopnosti úsudku většinou neprobíhá tak thrillerově jako v australském románu *Noční host* Fiony McFarlaneové, v němž čtenář nedovede rozhodnout, zda je seniorka Ruth opravdu obětí důmyslné manipulace pečovatelské Fridy, nebo jde o ryzí blud.

Ridzénová na to jde příměji. Kniha je psaná jednoduše, odvíjí se očekávatelně a jazyk Boa, dělníka na pile, nestrhává pozornost. Přesto se tato přímočarost ukazuje být poslednímu období života přiléhavá. Na rafinovanost a finesy už není pomyšlení. Jde o podstatu věci, poslední věci, to zásadní se vejde do jediné věty. Jenže jaké? A kdy ji vyslovit? A jak ji do té doby nezapomenout? Přesprávil čtenářsky vděčný je snad až samotný konec, který se odehraje, vztaženo ke všem románovým motivům, dokonale. Tak, jak by román svého života chtěl nakonec dopsat každý. Cynikům vstup zakázán. ●